

ISTORIJA MEĐUVERSKOG DIJALOGA NA KOSOVU I METOHIJI

1) Osnivanje međureligijskog veća na Kosovu i Metohiji

Neposrednija međureligijska saradnja između verskih predstavnika Srpske Pravoslavne Crkve, Rimokatoličke Crkve i Islamske zajednice, kao većinskih zajednica na Kosovu i Metohiji, započela je Konferencijom verskih velikodostojnika u Beču 18. marta 1999. godine, neposredno pred bombardovanje NATO saveza i oružanog sukoba na Kosovu i Metohiji. Bio je to poslednji vapaj verskih čelnika da se spreči krvoproliće i ratne strahote koje su se nadvile nad čitavim regionom. Na Konferenciji u Beču, Episkop raško-prizrenski Artemije, u ime SPC, muftija Ćemajl Morina i pokojni rimokatolički biskup Marko Sopi uputili su snažan apel za poštovanje prava svih zajednica na Kosovu i Metohiji osuđujući nasilje, međuetničku mržnju i uništavanje verskih objekata. Ovu konferenciju je organizovao Rabin Artur Šnajer iz SAD i njegova organizacija Apel Savesti (Appeal of Consciousness) uz pokroviteljstvo Vlade Republike Austrije.

Sa međuverške konferencije u Beču 16-18 mart, 1999
(s leva na desno: muftija Ćemajl Morina, Episkop Artemije, Biskup Sopi)

Nakon oružanog sukoba na Kosovu i Metohiji, koji je okončan u junu 1999. godine Rezolucijom SB UN 1244 i dolaskom mirovnih snaga NATO saveza, saradnja verskih predstavnika je nastavljena. Dana 13. aprila 2000. god. povodom posete predstavnika Međureligijskog veća Bosne i Hercegovine Kosovu i Metohiji, zvanično je formirano Međureligijsko veće Kosova. Osnivanje Veća je obeleženo potpisivanjem deklaracije o toleranciji između Episkopa Artemija, muftije Redžepa Boje i biskupa Marka Sopi. Svečanost je obavljena u prisustvu tadašnjeg šefa UNMIK-a Dr Bernarda Kušnera. Obnovi međuverškog dijaloga i formiranju ovog Veća posebno je doprinela organizacija Svetska konferencija religija za mir (World Conference of Religions for Peace) na čelu sa g. Vilijamom Vendlijem, koji je i pre rata radio na uspostavljanju veza između verskih predstavnika na Kosovu i Metohiji. U zajedničkoj deklaraciji sve tri strane su najoštrije osudile nasilje nad nevinim civilima u toku i nakon rata, obavezujući se da će zajednički raditi na izgradnji demokratskog društva i poštovanju prava svih građana. Posebno je iskazana želja da se zajednički radi na obnovi i zaštiti svih verskih objekata na Kosovu i Metohiji.

Posle formiranja Međuverškog Veća Kosova usledilo je nekoliko sastanaka verskih predstavnika sa Kosova i Metohije sa ciljem produženja saradnje i podrške međuverškom pomirenju i toleranciji. Skupovi su se održali u prestonici **Jordana Amanu (maj 2000.) i Oslu u Norveškoj (septembar 2001.)**.

2) Sastanak u Oslu

Sastanak verskih vođa u Oslu (septembar 2001.) je organizovan pod pokroviteljstvom Norveške Crkvene Pomoći (NCP). Kao ishod sastanka je prihvaćen plan akcije za unapređenje dijaloga i procesa pomirenja među stanovnicima Kosova. Primenu plana je trebalo da nadgleda Međuverško Veće Kosova, pre svega preko svog Radnog odbora. Potpisivanje sporazuma je prikazano na lokalnoj televiziji i preneseno u lokalnim novinama u Prištini i Beogradu.

Konferencija u Oslu donela je mnogo optimizma. Više puta su verske vođe izjavljivale da je to bio njihov najbolji zajednički sastanak do tada. Nakon sastanka u Oslu održan je seminar u Ohridu (BJR Makedonija) u maju 2002. da bi se važniji verski predstavnici iz svih zajednica obučili kako da organizuju sastanke koji bi bili usredsređeni na mir i pomirenje unutar svojih zajednica. Seminar je otkazan jer su neki od učesnika imali problema sa svojim UNMIK pasošima. Neke verske vođe kosovskih Albanaca su iskoristile ovu situaciju i povukle svoje predstavnike. Situacija je pokazala da među učesnicima dijaloga postoje znatne tenzije.

3) Sastanci radi dijaloga

U ovom periodu sastanci su se nastavili na lokalnom nivou između predstavnika radnih grupa Međuverškog Veća sve do 2003. zahvaljujući zajedničkim naporima Svetske konferencije religija za mir (SKRM) i NCP koje su otvorile stalnu kancelariju u Prištini u aprilu 2001. sa ciljem da udruže napore kako bi pomogle da se unapredi dijalog. Dva savetnika svakog verskog čelnika su bila odabrana kako bi se oformio Radni odbor. Verski lideri su dali svoj blagoslov tim sastancima. UN, OSCE i naročito KFOR su pružili značajan doprinos dijalogu.

Brojni drugi sastanci u cilju nastavka dijaloga održani su kasnije 2002. godine u svakoj zajednici i okupili su između 20 i 200 učesnika, muškaraca, ali i žena. Sastanci su se usredsređivali na dva glavna pitanja:

- Da li je moguć dijalog na Kosovu?
- Kako bi voleli da se razvija Kosovo?

Na tim sastancima nije bilo predstavnika drugih verskih zajednica jer je cilj bio da se pripremi dijalog sa njima. Ovi sastanci o dijalogu su stoga nazvani sastanci o „pred – dijalogu“.

U februaru 2003. održan je poslednji sastanak Radnog odbora. Na sastanku su iznesene optužbe da ništa nije učinjeno od *Plana akcije* potpisanog u Oslu. Učesnici su zaključili da više ne žele da se sastaju ukoliko njihovi lideri nisu u mogućnosti da se sastanu na Kosovu. SPC je naročito imala primedbe na neke neodgovorne izjave sa rimokatoličke strane, da su njeni manastiri u stvari „rimokatolički manastiri“. Osim drugih neslaganja dijalog je bio otežavan nedostatkom liderstva i nedovoljnom motivisanošću verskih vođa u aktivnom radu na primeni dogovorenih principa.

4) Nasilje u martu 2004.

Verske zajednice i njihove vođe nisu uspele da izdaju zajedničku osudu nasilja u martu 2004. u kome je 30 Srpskih Pravoslavnih crkava bilo oštećeno ili uništeno. Svaka zajednica je preduzela određene korake da osudi nasilje, ali kao i često ranije sve je to bilo premalo i prekasno. Na Kosovu i Metohiji su verski lideri nastavili sa međusobnim optužbama da nisu dovoljno uradili po okončanju nasilja što je još više produbilo jaz među zajednicama u leto i jesen 2004. Privremene institucije kosovske samouprave su izdvojile 3,7 miliona evra da se počnu radovi na obnovi. Međutim, rad komisije za obnovu je suspendovan zbog određenih primedbi od nekih predstavnika SPC i samo delimični radovi na dva manastira su obavljeni (od strane same SPC) do kraja 2004.

5) Preporuke sa sastanka EVVV u Luvenu (Belgija)

O nedostatku napretka u obnovi verskih objekata razgovarano je na Evropskom veću verskih lidera (EVVV) kojim je predsedavao Biskup Stalset, u Luvenu u novembru 2004. Specijalna sednica EVVV je posvećena Kosovu i Metohiji, uz učešće predstavnika SPC, Islamske zajednice, Rimokatoličke Crkve i UNMIK-a. SPC su predstavljali Episkop Irinej (Bulović) i Episkop Atanasije (Jevtić), članovi Kosovsko-metohijskog odbora Svetog Arhijerejskog Sabora SPC. Episkop Artemije je otkazao svoje učešće. Rimokatoličku Crkvu je predstavljao Biskup Marko Sopi a Islamsku zajednicu muftija Naim Trnava. Na kraju sastanka je objavljena izjava o Kosovu i Metohiji i SPC je izrazila spremnost da ponovo razmotri učešće u odboru za sprovođenje sporazuma. Učesnici sastanka su prihvatili sledeće preporuke:

- Na Kosovu i Metohiji postoji duboka potreba za konkretnim međuveriskim naporima kako bi se pokazala spremnost na pomirenje.
- Potreban je zajednički rad na izgradnji novog okvira za dijalog, uzajamno poverenje i iskrenu saradnju.
- Treba da se stvore svi neophodni uslovi i atmosfera koji bi omogućili siguran povratak izbeglica.
- Treba da se ponovo izgrade islamska i hrišćanska sveta mesta i time se podstakne nada na zajedničku budućnost.

8) Religiozni dijalog u stagnaciji

Odmah po sastanku u Luvenu, 30 novembra 2004, NCP je pozvala Radni odbor da sprovede preporuke konferencije. Nažalost, samo su predstavnici Islamske zajednice i Rimokatoličke Crkve odgovorili pozitivno i sreli se da razgovaraju kako njihove zajednice mogu da pomognu da se olakša povratak izbeglih i rekonstrukcija uništenih verskih objekata. SPC se nije pridružila ovim razgovorima usled postojećih nedoumica od strane nekih predstavnika SPC. Na sastanku održanom 2. decembra 2004. Episkop Artemije je potvrdio NCP svoj lični stav da ne želi da učestvuje u dijalogu sa drugim verskim zajednicama, budući da to do sada nije dalo konkretnih rezultata.

9) Novi pozitivni razvoji situacije

Poboljšanje političke klime tokom prvih meseci 2005. navelo je SPC da pokaže veću angažovanost u dijalogu. Marta 2005. Patrijarh Pavle je u ime Sinoda SPC potpisao Memorandum o razumevanju sa Kosovskim Ministarstvom kulture po pitanju obnove srpskih pravoslavnih verskih objekata uništenih u martovskim neredima.

Delegacija određena od strane Sinoda SPC je posetila SAD od 25. marta do 16. aprila 2005. kako bi razgovarala sa zvaničnicima UN i SAD. Tokom putovanja i po povratku delegacija je naglasila spremnost SPC za međuveriski dijalog i predložila da se organizuje međuveraska konferencija na

Kosovu i Metohiji i to u Pečkoj Patrijaršiji, koja je duhovni centar SPC. Na zajedničkom sastanku 18. aprila Sinod i Sabor su prihvatili ove predloge i imenovale Vladiku Teodosija za zvaničnog predstavnika SPC za nastavak dijaloga sa drugim verskim zajednicama, kao i u Komisiji za obnovu pravoslavnih verskih objekata na Kosovu i Metohiji.

Na osnovu inicijative francuskog generala De Kermabona, komandanta KFOR-a, da se unapredi izgradnja poverenja između verskih lidera na Kosovu i Metohiji, predstavnici najvažnijih verskih zajednica, Muftija Trnava, Vladika Teodosije i Biskup Sopi su se sreli u glavnom štabu KFOR-a 16. juna 2005. i 9. avgusta 2005. na zajedničkim ručkovima. Premijer Bajram Kosumi i glavni zamenik Specijalnog Predstavnik Generalnog Sekretara (SPGS) Lari Rosin su takođe prisustvovali poslednjem sastanku. Svi učesnici su se složili da je tolerancija vrednost koju dele naglasivši potrebu za dijalogom među zajednicama. Izražena je spremnost da slične sastanke treba redovno održavati u bliskoj budućnosti, kako bi se olakšalo međusobno razumevanje i proces izgradnje poverenja.

10) Ohrabrujući signal – Međuerska Konferencija o mirnom zajedničkom životu i dijalogu

Još jedan ohrabrujući signal je došao sa druge godišnje konferencije Međuerske Mreže Jugoistočne Evrope (MMJE) koji je održan u Tirani u novembru 2005. Na ovom skupu se okupilo više od 50 najviših verskih lidera sa prostora Zapadnog Balkana uključujući i one sa Kosova i Metohije. U svom završnom saopštenju konferencija je izrazila svoju solidarnost i podršku verskim vođama Kosova i Metohije u njihovom napretku u međuerskom dijalogu i saradnji i podršku njihovoj zajedničkoj inicijativi da se sastanu na Kosovu i Metohiji početkom 2006. Tokom konferencije trojica verskih vođa sa Kosova i Metohije su potvrdili svoju rešenost da učestvuju na međuerskoj konferenciji koja bi bila održana u manastiru Pečka Patrijaršija na poziv SPC a u organizaciji NCP.

Dogovoreno je da cilj konferencije bude da se pruži prilika liderima i verskim vođama crkava, Pravoslavne i Rimokatoličke, te Islamskoj zajednici Kosova da raspravljaju o ključnim pitanjima važnim za sve tri zajednice i da izraze zajedničke inicijative u cilju unapređenja mira, uzajamnog poštovanja, zajedničkog života i saradnje kroz institucionalizovane forme dijaloga i konkretne programe i aktivnosti.

Prvobitno planirana za 30. i 31. januar konferencija je odložena zbog iznenadne smrti rimokatoličkog biskupa Marka Sopijsa u januaru, kao i smrti predsednika Rugove. Najzad, međuerska konferencija je zakazana za 2. i 3. maj 2006. u Pečkoj Patrijaršiji.